

Asia: VN/5061/2021

Lausuntopyyntö lukiokoulutuksen laatustrategian luonnoksesta

Lausunnonantajan lausunto

Lausunnon tiivistelmä

Lausunnossa esitetään huomioita etenkin digitalisaatioon, laadukkaaseen oppimiseen, kehittyvään toimintakulttuuriin ja lukiokoulutuksen alueelliseen saavutettavuuteen liittyen.

Johdanto

-

Visio lukiokoulutuksesta ja lukiokoulutuksen laadunhallinnasta

Ympäristön ja yhteiskunnan alati kiihtyvä muuttuminen edellyttää tulevaisuuden lukiokoulutuksessa huomioitavan myös yksilön vahvuudet selviytyä muuttuvassa ympäristössä.

Lause: "Laatustrategian linjaukset viitoittavat suuntaa lukiokoulutuksen paikalliselle kehittämiselle." Keski-Pohjanmaalla on jo nyt aktiivista lukiokoulutuksen paikallista kehittämistä ja alueellisia laadunhallinta ja -tarkkailujärjestelmiä.

Laadunhallinta suomalaisessa koulutusjärjestelmässä

Lause: "Suomalaisen koulutuksen laadunhallinta on siirtynyt viime vuosikymmenien aikana koulutuksen järjestäjien itsearviointia painottavaan suuntaan." Tämä on todellisuutta ja hyvä asia. Kunnallisella ja maakunnallisella tasolla on mielekästä edistää yhdessä koulutuksen arviointia.

Keskeiset toimijat

Opiskelijoiden osuus ja osallisuus laadun kehittämisessä on aivan keskeinen. Koulussa ollaan opiskelijoita varten. On hyvä, että opiskelijat osallistuvat yhdessä henkilöstön kanssa esimerkiksi lukuvuosikyselyiden suunnitteluun ("mitä mitataan", "mitä arvioidaan").

Toimintaympäristön kuvaus

Kohdassa Digitalisaatio todetaan, että ”teknologian nopea kehittyminen voi tuottaa koulutussektorille mahdollisuuksia, joita emme vielä osaa ennakoida”. Tässä kohdin ”voi tuottaa” - ilmaisu tuntuu hieman liian varovaiselta ja parempi ja tulevaisuuteen enemmän luottava ja suuntaava ilmaisu voisi olla ”teknologian nopea kehittyminen tuottaa (varmasti) koulutussektorille mahdollisuuksia.” Tällainen lähtökohta asettaa koulutussektorin digitalisaatioon valmistautumisessa siihen asemaan, että mahdollisuuksia syntyy, ei ehkä, vaan joka tapauksessa. Tekoäly tulee muuttamaan työelämäkenttää nopeammin kuin osamme ennustaa ja tässä prosessissa tärkeäksi nousee toisen asteen, lukioiden kyky reagoida nopeasti muuttuvaan maailmaan. Mukautuvuusvalmius muuttuvaan ympäristöön on tärkeää.

Tulevaisuudessa lukiokoulutuksen tarjoama yleissivistys ja moniosaaminen tulee olemaan suuressa roolissa, koska pistemäinen osaaminen ei tule tarjoamaan yksilölle hyviä mahdollisuuksia selviytyä jatkuvan muutoksen kourissa olevassa työelämässä.

Maailmanlaajuiset kriisit ja uhkakuvat heikentävät opiskelijoiden uskoa tulevaisuuteen. Historian ja yhteiskuntaopin tuntemus voi laajentaa opiskelijan näkökulmaa paikastamme menneisyydessä ja samalla lievittää ahdistusta tulevaisuudesta. Pitkään jatkuva luonnontiedepainotus voi jättää opiskelijan näkökulman/maailmankuvan yksipuoliseksi. Myös humanismia ja humanistisia aineita tarvitaan tukemaan ja rakentamaan opiskelijoiden hyvinvointia ("itsensä ymmärtäminen", "historiaan katsomalla näkee tulevaisuuteen"). Tähän liittyy myös opiskelijoiden riittävä kielivarannon kehittäminen.

Suoraviivaisen oppimistulosten tarkastelun sijaan arvioinnissa tulisi kiinnittää huomiota myös muihin kuin numeraalisesti mitattaviin suureisiin. Yhteiskunnassa pärjäävä yksilöä ei voi mitata pelkillä numeroilla. Empatiataidot ja sosiaalinen osaaminen ovat merkittäviä taitoja tulevaisuuden yhteiskunnassa.

Lukiokoulutuksen laatutekijät

Yhteisöllinen laadun kehittäminen on lukiokoulutuksen keskeinen tekijä koko koulu ja mahdolliset sidosryhmätkin siihen osallistamalla. Asettamalla yhdessä pohdittuja paikallisia laatutavoitteita ja -kriteereitä saavutetaan yhteisön toiminnan kannalta tarkoituksenmukaisimmat mittaamisen arvoiset asiat. Kun laatua kehitetään yhdessä, kukaan ei pääse yksin ylhäältä sanelemaan laatutavoitteita, vaan ne rakennetaan yhdessä pohtimalla. Koska koulussa ollaan opiskelijoita varten, opiskelijoilla pitää olla näkyvä rooli laadunvarmistamisessa.

Laadukas oppiminen

Lause: ”Digitaaliset oppimisympäristöt ja -ratkaisut tukevat ja täydentävät nykyisin käytössä olevia oppimisen ja opiskelun tapoja.”

Yllä olevan kohdan sanavalinta on kuvaava kohdan ”nykyisin käytössä olevat oppimisen ja opiskelun tavat” osalta. Syntyy vaikutelma, että tietty arvovalinta siitä, mikä on hyvä tapa oppia on tehty opiskelijoiden puolesta. Tämä on toki hyvä, jos on aidosti menty opiskelijoiden tarve ja realiteetit edellä, eikä ”pää pilvissä” ja eräänlainen ”pöhinäpuhe” edellä. ”Laadukas oppiminen” -luvussa esimerkiksi toistuvat usein ”digi” -alkuiset yhdyssanat. Digi saattaa olla hyvä renki, mutta huono isäntä. Digitalisaation todellisia vaikutuksia oppimisprosessiin on toistaiseksi vähän tutkittu.

Lause: ”Laadukkaan oppimisen kivijalkana ovat opiskelutaidot, eli kyky prosessoida opiskeltavaa ainesta syvällisesti ja käyttää kulloiseenkin tehtävään tai asiakokonaisuuteen sopivia ja oppimisen kannalta tarkoituksenmukaisia oppimisstrategioita.” Tästä on helppoa olla samaa mieltä. Kuitenkin nämä opiskelutaidot vaativat opetteluja, eikä niitä voi oppia pelkästään ”läpäisyperiaatteella” opintojaksojen ohessa. Missä vaiheessa opiskelija oikeasti pääsee oppimaan opiskelutaitoja?

Kaiken kaikkiaan ”Laadukas oppiminen” -luku sisältää paljon kaunista tavoitepuhetta, eräänlainen ”Laadukkaan oppimisen Platonin ideamaailma”. Nämä ovat hyviä tavoitteita ja niitä kohti kannattaa pyrkiä. Kuitenkin käytännön opetustyön näkökulmasta niiden tavoittelemisen tuntuu mahdottomalta; aika ei yksinkertaisesti riitä kaikkien näkökulmien ja tavoitteiden sisällyttämiseen käytännön opetukseen. Tavoitteet ovat siis hyviä, mutta on epärealistista olettaa, että nämä toteutuisivat käytännön opiskelussa paremmin kuin välttävällä tavalla. Käytännön työssä opettaja joutuu usein tekemään valintaa ”asioiden” ja ”metodien” välillä; jos jokin opetussuunnitelman edellyttämä asia opiskellaan aikaa vievää metodologia hyödyntäen, esimerkiksi erilaisia digitaalisuuden mahdollisuuksia hyödyntäen, tarkoittaa tämä, että toinen, myös opetussuunnitelmaan sisältyvä asia, jää opiskelematta kokonaan.

Huomattavaa on myös, että verrattain usein uudistuvat opetussuunnitelmat vaativat valtavasti opettajan työaikaa. Toki niiden myötä ajetaan sisään uusia käytänteitä, mutta jonkinlainen valuvika on, että kuvitellaan kaiken ikään kuin tapahtuvan ”muun ohessa”. Pahimmillaan voi käydä niin, että kun uusi opetussuunnitelma on hyvin sisäistetty ja voidaan keskittyä kunnianhimoisempiin tavoitteisiin, onkin vuorossa uuden opetussuunnitelman sisäänajo. Tällöin aikaresurssit suuntautuvat pelkästä muutoksesta selviytymiseen. Ihanteena olisi, että opetussuunnitelmauudistukset olisivat voimassa 10-vuotta, jonka jälkeen niitä arvioitaisiin uudelleen suhteessa muuttuneeseen ympäristöön ja maailmaan. Toki saattaa olla, että nopeasti muuttuvassa maailmassa, 10-vuotta on liian pitkä aika opetussuunnitelman voimassaololle.

Voiko oppimisprosessin tuki olla koskaan riittävää ja oikea-aikaista suurissa opiskelijaryhmissä?

Hyvinvointi ja osallisuus

Opiskelija, jolla on ongelmia oman jaksamisensa kanssa, tarvitsee lähitukikontaktia. Yhteys opiskelijaan on tärkeä. Ennaltaehkäisevä ja oikein ajoitettu moniammatillinen tuki (oppilaanohjaaja, kuraattori, erityisopettaja, tutor, rehtori) on prosessissa erityisen tärkeää.

Opiskelijoiden lisääntynyt henkinen pahoinvointi ja ahdistuneisuus ovat kasvattaneet opetushenkilökunnan opiskelijahuollollisia tehtäviä ja sen vuoksi laadunvalvonnassa tulisi kiinnittää huomiota rahoituksen riittävyyteen yksilökohtaisen opiskeluhuollon palvelujen saatavuudessa (kuraattorit, psykologit psyykkarit).

Kannatettavaa on, että panostetaan henkilökohtaisiin opintosuunnitelmiin ja lukiopolut rakennetaan jokaisen opiskelijan lähtökohdista käsin. Turhia paineita luo kuitenkin se, että opiskelijan pitäisi kyetä pääsääntöisesti itse suunnittelemaan opinpolkunsuunnitelmansa, jatko-opintonsa sekä oma urapolkunsuunnitelmansa. Oppilaanohjaajaresurssi ei edelleenkään ole kaikissa lukioissa välttämättä vaatimusten asettamalla tasolla ja paljon jää opiskelijan itse pohdittavaksi ja päätettäväksi.

Kehittyvä toimintakulttuuri

Lukion välitön ja avoin toimintakulttuuri kannustaa opiskelijoita, opettajia sekä muuta henkilökuntaa toimimaan "yhteenpuhaltavana" yksikkönä vastakohtana kankeille opettaja-opiskelija, rehtori-opettaja -hierarkioille. Opiskelija hyötyy siitä, että tiimi toimii yhdessä, eikä tarpeettomia valtarakenteita ole. Henkilökunta on tavoitettavissa ja helposti lähestyttävissä. Mitattaessa laatua on tärkeää, että yhteisöllisyys huomioidaan mitattavana tekijänä. Yhteisöllisyys ja yhdessä tekeminen eivät synny itsestään, vaan vaativat ympärilleen osallistavan toimintakulttuurin. Osallistavan toimintakulttuurin ylläpitämiseksi on nähtävä vaivaa ja sen on oltava jatkuvasti läsnä lukion toiminta-ajassa. Kysymys onkin, miten mitata sitä, miten lukiot tuottavat ja ylläpitävät yhteisöllisyyttä. Miten arvokkaana yhteisöllisyys lopulta nähdään osana lukion toimintakulttuuria? Yhteisöllisyys sisältyy tavoitteena opetussuunnitelmiin ja laatukriteereihin, mutta ovatko opiskelijat yhteisöllisyyden suhteen eriarvoisessa asemassa? Miten yhteisöllisyyden ideaali toteutuu lukioissa?

Saavutettava lukiokoulutus

Lukiokoulutus on alueellisesti saavutettavaa niin kauan kuin pienten lukioiden elinvoimaisuus ja olemassaolon edellytykset säilyvät. Toisin sanoen niin kauan kuin pienempien lukioiden merkitys tunnustetaan. Oppilaitosrakenne jatkaa muuttumistaan ja suurimpien lukioiden koko jatkaa kasvuaan. Polarisaatio pienet vs. suuret lukiot on jo todellisuutta ja tätä ulottuvuutta pitäisi pohtia syvällisemmin ja perustellummin. Mikä on lukioiden alueellinen tulevaisuus? Ilmeisesti aiheesta päästään keskustelemaan vasta ikäryhmien pienentyessä 2030-luvulle tultaessa eli kun vaikutukset alkavat todenteolla näkyä.

Laatustrategian toteuttamisesta

-

Liite

-

Salomaa-Uusitalo Ilona
Kaustisen kunta, sivistystoimi - Kaustisen musiikkilukio